БЛИЗЬКИЙ СХІД 31.03.2025 | Маркус Шнайдер

Диявол, якого ми знали

Як Сирія бореться за власне майбутнє й суверенітет – в тіні регіональних лідерів та у війні наративів

З моменту падіння влади Башара аль-Асада в Сирії минуло майже чотири місяці. Падіння режиму партії Баас, який панував у Сирії понад 50 років, є геополітичною подією для всього Близького Сходу, що неабияк струснуло політику в регіоні. Нова влада стикнулася зі значними викликами. І тут мова не тільки про здатність тимчасово призначеного президента Ахмеда аш-Шараа, попри політичні та міжконфесійні кордони, об'єднати розрізнену країну, а й у тім, що зараз багато, можливо, занадто багато зовнішніх дієвців зацікавлені в тому, щоб Сирія зазнала поразки.

У грудні минулого року, за химерною іронією історії, майже безшумно впав найкровожерливіший із усіх арабських режимів. «Асад буде при владі або ми геть-чисто спалимо всю країну» – саме так звучала жорстока погроза повсталому сирійському народу, озвучена прихильниками Асада. Для того щоб утримати клан при владі, убито сотні тисяч людей, ще мільйони вимушені були покинути домівки. Проте, зрештою, більше жоден солдат не готовий був зробити й постріл на користь диктатора.

Іран вийшов, увійшла Туреччина – ось як можна описати зміни, що відбулися в Дамаску

Іран вийшов, увійшла Туреччина – ось як можна описати зміни, що відбулися в Дамаску. Впродовж десятиліть Сирія була для Ірану потужною ланкою «осі опору», єдиним стабільним союзником цієї ізольованої мусульманської республіки. А тому факту, що Асад дожив до 2024 року, можна завдячувати винятково Ірану. Стратегічний геній Касем Сулеймані організовував допомогу через «Хезболлу» та інших повстанців, які втопили масові протести населення Сирії в крові. Цього разу не встиг Іран і оком змигнути, як режим упав. Для Тегерана це катастрофа, обсяг якої годі й уявити. 40 років іранської стратегії на

> Близькому Сході розтанули в повітрі. «Хезболла», що колись була коштовністю в структурі передової оборони Ірану, тепер стирчить у Лівані, немов на острові, не маючи надії на поповнення запасів чи переозброєння. У Дамаску керують салафіти, і поки незрозуміло, якими є їхні наміри. Нова влада не приховує, що вважає Іран ворогом і не хоче його пробачати.

Те, що арабський націоналістичний режим зміг укласти союз із перськими ісламістами, пояснюється не лише спільними антиімперіалістичними прагненнями. Це також пов'язано з тим, що режим Асада багато хто сприймав як режим «алавітський», хоча він завжди відкидав це звинувачення. Березневі масові вбивства на сирійському узбережжі, в яких близькі до нової влади повстанці вбили багатьох представників цієї шиїтської меншини, є не лише проявом фанатичного салафізму, а й відображають глибоко вкорінене обурення проти групи, що раніше вважалася привілейованою.

Трагедією іранської революції є те, що вона так і не подолала внутрішньо ісламський конфесійний розкол. На регіональному рівні Іран знайшов підтримку лише серед шиїтських меншин. Сирійський режим, у якому домінували алавіти, був одним із них, оскільки Асад полюбляв представляти себе захисником етнічних груп, які не належать до сунітів. Іран зараз можна розглядати як спойлер номер один для нової консолідації Сирії. Тегеран є союзником залишків армії Асада, що зараз реорганізується в алавітському прибережному регіоні. Їхній напад на сили безпеки режиму передував нещодавнім масовим убивствам.

За гіркою іронією долі Тегеран і заклятий ворог Ізраїль мають тут спільний інтерес. Обидві держави, очевидно, роблять ставку на розпад Сирії через початок нової громадянської війни. Падіння режиму Асада лише на перший погляд було перемогою для Ізраїлю, а надто як непрямий наслідок удару по «Хезболлі». З іншого боку, Асад – *диявол, якого ми знали*, відоме нам зло. Сирія ніколи не була активною в межах іранської осі. Диктатор робив дуже мало, щоб допомогти «Хезболлі», і, з його просуванням до країн Перської затоки, виглядав радше як зрадник. Ще до падіння режиму Асада ізраїльські військово-повітряні сили контролювали повітряний простір Сирії, проте тільки після його відходу військова техніка і засоби ППО були повністю вимкнені. Ізраїль, очевидно, боїться нових правителів більше, ніж Асада, попри їхні обережні кроки

назустріч. Ізраїльський наратив спрямований на те, щоб зобразити нову Сирію як смертельну загрозу для етнічних меншин. Ізраїль активно шукає союзників серед меншин друзів і курдів.

Це – відновлення старої периферійної доктрини, з допомогою якої Тель-Авів колись шукав союзників поза межами сунітсько-арабських режимів більшості. Єврейська держава як захисниця меншин – наратив, який можна пов'язати як із представниками правих, так і лівих на Заході. Його також можна використати для виправдання нинішньої окупації сирійської території на кордоні з Ізраїлем. Насправді меншинам загрожує перебільшений конфесіоналізм, особливо в Сирії, де конфесійний розподіл не зображений на мапах. Тут породжується ненависть, яка в першу чергу робить можливою конфесійну «консолідацію земель». Багатоконфесійна порохова бочка Лівану чекає, щоб її запалили. Сирія – єдина арабська країна, з якою Ізраїлю не варто укладати Авраамові угоди. Ціною можуть бути анексовані всупереч міжнародному праву Голанські висоти, які ніхто в Тель-Авіві не готовий залишити.. Повалення режиму в Дамаску – це те, що називається «між двох вогнів» для Ізраїлю, бо замість Ірану він раптом бачить на своїх кордонах набагато потужнішу Туреччину. Суніти на території Машріку відчувають набагато більшу культурну й політичну спорідненість із 80-мільйонною державою на Босфорі та її урядом, пов'язаним із «Братами-мусульманами», ніж із нереальними блискучими світами Перської затоки або клерикальним режимом у Тегерані.

Нова Сирія дає Туреччині Реджепа Ердогана нарешті можливість створити союзну державу в арабському світі

Нова Сирія дає Туреччині Реджепа Ердогана, після поразки в Тунісі та Єгипті, нарешті можливість створити союзну державу в арабському світі. Це було б не лише тріумфом неоосманських мрій, але й дозволило Анкарі виступити в ролі покровителя палестинців у безпосередній близькості від Єрусалиму. Таке небачене досі зростання престижу країни, що прагне очолити мусульманський світ тривалого довгого кемалістського шляху на Захід. Однак тут є два ризики. По-перше, незважаючи на те, що переможна повстанська коаліція Хаят Тахрір аш-Шам на чолі з тимчасовим президентом аш-Шараа є протурецькою, її ідеологія ґрунтується на більш радикальному салафізмі. Саме ці течії потурали насильству на релігійному ґрунті впродовж останніх тижнів. Результатом може

стати нова громадянська війна чи режим, який буде ізольованим на міжнародному рівні. По-друге, саме близькість до Туреччини підживлює спойлер. Ніхто не хоче бачити в Дамаску турецьку державу-сателіт. Що незалежнішим від Анкари буде аш-Шараа, то привабливішим стане для опонентів Ердогана.

Навіть помірковані арабські держави підозріло поглядають на Дамаск. Нова Сирія для них – запізнілий продукт ненависної «Арабської весни». У Каїрі, Аммані, Ер-Ріяді чи Абу-Дабі правителі не хочуть бачити успіх різних течій політичного ісламу в Сирії. Арабські можновладці бачать в ісламізмі найбільшу загрозу своєму правлінню. Сценарій контрреволюції знайомий ще з подій у Єгипті.

Над Сирією, немов нічне жахіття, висить не лише геополітика, а й війна наративів. Ізраїльська пропаганда йде в ногу з заклятим ворогом з Тегерану. Західні антиімперіалісти, які стилізували дискредитованого Асада як оплот проти Вашингтона, укладають таємний союз із ідеологами MAGA, які вважають, що Америка бореться проти глобального ісламу. Ліберальні скептики на Заході відчувають, що спалах насильства на сирійському узбережжі підтверджує їхні сумніви. Між ними стоїть Москва, що зазнала невдачі, проте майстерно створює та поширює дезінформацію. Для росіян Сирія дає можливість без особливих зусиль пов'язати геополітичних конкурентів.

Наступ повстанців у Сирії наприкінці осені 2024 року був рідкісним прикладом їхньої власної ініціативи. Падіння режиму відбулося занадто швидко. Несподівано всі стали глядачами: Тегеран і Москва, Тель-Авів і Вашингтон. Здивувалася навіть Анкара. Шок минув, і тепер доля країни вирішується не лише самими сирійцями. Варто сказати, що зорі до них не прихильні. Що ліпше вдасться досягти миру і примирення всередині країни, то більше шансів вирватися на свободу у зовнішній політиці. Ніхто не заслуговує на успіх більше, ніж сирійський народ.

Переклад з німецької Ірини Савюк

Маркус Шнайдер

Бейрут

Маркус Шнайдер (Marcus Schneider) очолює Регіональний проєкт Фонду ім. Фрідріха Еберта на підтримку миру та безпеки на Близькому Сході, розташований у Бейруті (Ліван). Раніше він працював головою Представництв Фонду в Ботсвані та на Мадагаскарі.